

TÍCH HỢP HOẠT ĐỘNG TRẢI NGHIỆM SÁNG TẠO THÔNG QU MÔN GIÁO DỤC CÔNG DÂN Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG

Nhận bài:

23 – 03 – 2017

Chấp nhận đăng:

25 – 06 – 2017

<http://jshe.ued.udn.vn/>

Hồ Thanh Hải

Tóm tắt: Hoạt động trải nghiệm sáng tạo ở các cấp học rất được quan tâm hiện nay. Việc đưa môn này vào dạy học từ cấp 1 đến cấp 3 đang nhận được nhiều ý kiến bàn thảo của các chuyên gia giáo dục, giáo viên giảng dạy và cả học sinh lẫn phụ huynh. Trong các môn học ở trường phổ thông, bộ môn Giáo dục công dân có nội dung gần gũi thực tế, chính vì thế người giáo viên Giáo dục công dân có thể đảm nhận dạy thêm môn Hoạt động trải nghiệm sáng tạo. Thấy rõ tầm quan trọng của môn học phù hợp với việc phát huy các năng lực cũng như phẩm chất của người học; bài viết đi sâu vào một khía cạnh nhỏ, đó là xây dựng quy trình, nội dung chủ đề của các hoạt động trải nghiệm sáng tạo thông qua môn học giáo dục công dân ở cấp trung học phổ thông (THPT).

Từ khóa: tích hợp; trải nghiệm; sáng tạo; giáo dục công dân; trung học phổ thông.

1. Đặt vấn đề

Đề dự thảo THPT tổng thể năm 2017 thực sự đi vào thực tế và ứng dụng rộng rãi, chúng ta cần có sự chuẩn bị kỹ lưỡng về mặt lý luận. Trong dự thảo chương trình giáo dục phổ thông tổng thể, môn học trải nghiệm sáng tạo đang là môn học được quan tâm đặc biệt. Bởi lẽ môn học này hình thành nên những phẩm chất và hướng đến việc phát triển năng lực người học thông qua thực hành các hoạt động đã được lĩnh hội kiến thức lý thuyết từ các môn học. Thông qua các hoạt động trải nghiệm sáng tạo, học sinh có thêm nhiều kinh nghiệm, phát huy khả năng sáng tạo và vận dụng những kiến thức đã tiếp thu được vào cuộc sống. Bộ môn Giáo dục công dân là môn học giúp học sinh hình thành các phẩm chất và năng lực cho người học nên gần gũi và gắn bó mật thiết với hoạt động này. Việc xây dựng các chủ đề dạy học trải nghiệm sáng tạo thông qua từng bài dạy của môn Giáo dục công dân (GDCC) sẽ giúp học sinh hứng thú với môn học và giúp giáo viên dạy học bộ môn năng động hơn trong quá trình dạy học.

2. Giải quyết vấn đề

2.1. Một số khái niệm

a. Tích hợp

Tích hợp là một hoạt động mà ở đó cần phải kết hợp, liên hệ và huy động các yếu tố có liên quan với nhau của nhiều lĩnh vực để giải quyết một vấn đề từ đó đạt được nhiều mục tiêu khác nhau [5].

Dạy học “là một quá trình trong đó dưới vai trò chủ đạo tổ chức, điều khiển, thiết kế, chỉ đạo của người dạy, người học tự giác, tích cực độc lập, sáng tạo, tự tổ chức, tự thiết kế, tự điều khiển hoạt động nhận thức nhằm thực hiện có chất lượng, hiệu quả các mục tiêu và nhiệm vụ dạy học”.

Dạy học tích hợp là định hướng dạy học trong đó giáo viên tổ chức, hướng dẫn để học sinh biết huy động tổng hợp những kiến thức, kỹ năng,... thuộc nhiều lĩnh vực (môn học/ hoạt động giáo dục) khác nhau nhằm giải quyết các nhiệm vụ học tập; thông qua đó hình thành những kiến thức, kỹ năng mới; phát triển được những năng lực cần thiết, nhất là năng lực giải quyết vấn đề trong học tập và thực tiễn cuộc sống.

b. Dạy học theo chủ đề

* Liên hệ tác giả

Hồ Thanh Hải

Trường Đại học Sư phạm - Đại học Đà Nẵng

Email: hthai@ued.udn.vn

Dạy học theo chủ đề (themes based learning) là hình thức tìm tòi những khái niệm, tư tưởng, đơn vị kiến thức, nội dung bài học, chủ đề,... có sự giao thoa, tương đồng lẫn nhau, dựa trên cơ sở các mối liên hệ chặt chẽ về lí luận và thực tiễn được đề cập đến trong các môn học hoặc các hợp phần của môn học đó (tức là con đường tích hợp những nội dung từ một số đơn vị, bài học, môn học có liên hệ với nhau, có thể thống nhất với nhau về một số nội dung quan trọng) làm thành nội dung học trong một chủ đề có ý nghĩa sâu sắc hơn, thực tế hơn, sinh động và đa dạng hơn, nhờ đó học sinh có thể tự hoạt động nhiều hơn để tìm ra kiến thức, nắm bắt bài học nhanh và vận dụng vào thực tiễn.

Dạy học theo chủ đề là sự kết hợp giữa mô hình dạy học truyền thống và hiện đại, ở đó người giáo viên không dạy học chỉ bằng cách truyền đạt kiến thức mà chủ yếu là hướng dẫn học sinh tự giác tìm kiếm thông tin, sử dụng kiến thức vào giải quyết các vấn đề có ý nghĩa thực tiễn.

c. Hoạt động trải nghiệm sáng tạo

Hoạt động trải nghiệm sáng tạo là hoạt động giáo dục, trong đó học sinh dựa trên sự tổng hợp kiến thức của nhiều lĩnh vực giáo dục và nhóm kỹ năng khác nhau để trải nghiệm thực tiễn đời sống nhà trường, gia đình và tham gia hoạt động phục vụ cộng đồng dưới sự hướng dẫn và tổ chức của nhà giáo dục, qua đó hình thành những phẩm chất chủ yếu, năng lực chung và một số năng lực thành phần đặc thù của hoạt động này: năng lực thiết kế và tổ chức hoạt động; năng lực thích ứng với sự biến động của nghề nghiệp và cuộc sống [4].

Dạy học theo các chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo tạo ra tính thực tế, phát huy cao độ khả năng thích ứng và sáng tạo của người học. Thông qua các chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo người giáo viên phát hiện ra nhiều vấn đề để người học giải quyết theo nhiều hướng khác nhau.

2.2. Các giai đoạn của hoạt động trải nghiệm sáng tạo ở trường trung học phổ thông

Hoạt động trải nghiệm sáng tạo được thực hiện xuyên suốt từ lớp 1 đến lớp 12.

Nội dung cơ bản của chương trình Hoạt động trải nghiệm sáng tạo gồm 5 lĩnh vực: Phát triển cá nhân; Cuộc sống gia đình; Đời sống nhà trường; Quê hương,

đất nước và cộng đồng xã hội; Nghề nghiệp và phẩm chất người lao động. Nội dung hoạt động trải nghiệm sáng tạo được thiết kế theo nguyên tắc tích hợp, kết hợp đồng tâm và tuyến tính; các chủ đề được xây dựng mang tính chất mở với những nội dung hoạt động bắt buộc cho tất cả học sinh trong cả nước và nội dung mang tính phân hoá tùy theo nhu cầu, năng lực, sở trường của học sinh cũng như điều kiện đáp ứng của cơ sở giáo dục [4].

Trong chương trình giáo dục phổ thông, nội dung hoạt động trải nghiệm sáng tạo được phân chia theo hai giai đoạn.

- Giai đoạn giáo dục cơ bản

Hoạt động trải nghiệm sáng tạo thực hiện mục tiêu hình thành các phẩm chất, thói quen, kỹ năng sống,... thông qua sinh hoạt tập thể, các dự án học tập, các hoạt động xã hội, thiện nguyện, hoạt động lao động, các loại hình câu lạc bộ khác nhau,... Bằng hoạt động trải nghiệm sáng tạo của bản thân, mỗi học sinh vừa là người tham gia vừa là người kiến thiết và tổ chức các hoạt động cho chính mình, qua đó biết cách tích cực hoá bản thân, khám phá, điều chỉnh bản thân; biết cách tổ chức hoạt động, tổ chức cuộc sống và làm việc có kế hoạch, có trách nhiệm. Ở giai đoạn này, mỗi học sinh cũng bắt đầu xác định được năng lực, sở trường và chuẩn bị một số năng lực cơ bản của người lao động tương lai và công dân có trách nhiệm.

- Giai đoạn giáo dục định hướng nghề nghiệp

Chương trình hoạt động trải nghiệm sáng tạo tiếp tục phát triển những năng lực và phẩm chất đã hình thành từ giai đoạn giáo dục cơ bản và tập trung vào việc hình thành năng lực định hướng nghề nghiệp. Ở giai đoạn này, chương trình có tính phân hoá và tự chọn cao. Học sinh được đánh giá về năng lực, sở trường, hứng thú liên quan đến nghề nghiệp; được rèn luyện phẩm chất và năng lực để thích ứng với nghề nghiệp mai sau [4].

Hoạt động trải nghiệm sáng tạo được tổ chức trong và ngoài lớp học, trong và ngoài trường học; được thực hiện theo quy mô nhóm, lớp học, khối lớp hoặc quy mô trường; với các hình thức tổ chức chủ yếu: thực hành nhiệm vụ ở nhà, sinh hoạt tập thể, trò chơi, diễn đàn, giao lưu, hội thảo, cắm trại, tham quan, thực địa, thực hành lao động, câu lạc bộ, hoạt động phục vụ cộng đồng.

2.3. Quy trình tổ chức chủ đề tích hợp hoạt động trải nghiệm sáng tạo cho học sinh

Để đảm bảo cho các hoạt động trải nghiệm sáng tạo thành công và đúng nghĩa, cần xây dựng quy trình, các bước thực hiện chung để thống nhất trong việc dạy học bộ môn này ở tất cả các địa phương trên cả nước. Tác giả đề xuất quy trình xây dựng các chủ đề tích hợp hoạt động trải nghiệm sáng tạo như sau:

- Bước 1: Xác định nhu cầu tổ chức hoạt động trải nghiệm sáng tạo

Ở bước này, căn cứ vào kế hoạch dạy học trong mỗi học kì, căn cứ vào các yếu tố như tâm sinh lí người học, không gian và điều kiện khí hậu từng địa phương, giáo viên xác định nhu cầu việc tổ chức hoạt động trải nghiệm sáng tạo cho người học.

- Bước 2: Xác định mục tiêu từng bài học để xây dựng chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo

Ở bước này, trên cơ sở rà soát chuẩn kiến thức, kĩ năng, thái độ theo chương trình hiện hành từ đó dự kiến các hoạt động học sẽ tổ chức cho học sinh theo phương pháp dạy học tích cực; xác định và chỉ rõ các năng lực học sinh cần đạt về nhận thức, thái độ, tình cảm và hành vi thông qua các hoạt động trải nghiệm.

- Bước 3: Xác định nội dung chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo

Nội dung của chủ đề được xác định và chỉ ra thông qua những căn cứ lựa chọn chủ đề (phân tích về việc lựa chọn nội dung trong chương trình và sách giáo khoa hiện hành để xây dựng chủ đề dạy học, xác định câu hỏi/ vấn đề chính cần giải quyết trong chủ đề); liệt kê các mạch kiến thức chính của chủ đề; thời lượng để thực hiện chủ đề;...

- Bước 4: Xác định các phương pháp/ kĩ thuật dùng để dạy học chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo

Căn cứ vào mục tiêu, nội dung dạy học, đối tượng HS để lựa chọn và chỉ ra các phương pháp/ kĩ thuật dạy học cụ thể dự kiến sẽ sử dụng để tổ chức các hoạt động theo chủ đề.

- Bước 5: Biên soạn câu hỏi/ bài tập/ nhiệm vụ học tập nhằm kiểm tra, đánh giá năng lực và phẩm chất học sinh trong hoạt động trải nghiệm sáng tạo

Căn cứ vào mục tiêu dạy học và nội dung để biên soạn các câu hỏi/ bài tập/ nhiệm vụ học tập cụ thể theo các mức độ yêu cầu đã mô tả để sử dụng trong dạy học và kiểm tra, đánh giá.

- Bước 6: Thiết kế tiến trình hoạt động trải nghiệm sáng tạo

Tiến trình dạy học mỗi chủ đề được tổ chức thành các hoạt động học của HS để thực hiện ở trên lớp và ở nhà, ngoài nhà trường. Mỗi tiết học trên lớp có thể chỉ thực hiện một số hoạt động trong tiến trình sư phạm của phương pháp và kĩ thuật dạy học.

Kế hoạch dạy học mỗi chủ đề phải thể hiện rõ:

- Chuỗi hoạt động học của HS thể hiện tiến trình sư phạm của phương pháp dạy học tích cực được sử dụng;

- Mỗi hoạt động học là một nhiệm vụ học tập giao cho học sinh, thể hiện rõ: mục tiêu, nội dung, phương thức hoạt động và đặc biệt là sản phẩm học tập mà học sinh phải hoàn thành;

- Với mỗi hoạt động học phải thể hiện rõ thiết bị dạy học/ học liệu được sử dụng để thực hiện và hoàn thành sản phẩm học tập;

- Mỗi hoạt động học phải thể hiện rõ phương án kiểm tra, đánh giá quá trình và kết quả học tập của học sinh: đánh giá quá trình hoạt động học và đánh giá sản phẩm học tập của HS.

Việc thực hiện tốt quy trình dạy học các chủ đề theo hướng tích hợp hoạt động trải nghiệm sáng tạo thông qua môn học Giáo dục công dân ở trường THPT sẽ tạo thêm kinh nghiệm cho giáo viên dạy môn Giáo dục công dân hiện nay có thể dạy thêm môn Hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong chương trình tổng thể mới dự kiến trong năm 2019 - 2020.

2.4. Một số chủ đề tích hợp hoạt động trải nghiệm sáng tạo thông qua môn Giáo dục công dân

Giáo dục công dân giữ vai trò chủ đạo trong việc giáo dục nhân cách công dân. Thông qua các bài học về lối sống, đạo đức, pháp luật, kinh tế, giáo dục công dân bồi dưỡng cho học sinh những phẩm chất chủ yếu và năng lực chung, đặc biệt là tình cảm, nhận thức, niềm tin và cách ứng xử phù hợp với chuẩn mực đạo đức và quy định của pháp luật, có kĩ năng sống và bản lĩnh vững vàng để tiếp tục phát triển và sẵn sàng thực hiện trách nhiệm công dân trong sự nghiệp xây dựng, bảo vệ Tổ quốc Việt Nam và hội nhập quốc tế [4].

Giáo dục công dân được thực hiện thông qua tất cả các môn học, nhất là các môn học thuộc lĩnh vực khoa học xã hội và Hoạt động trải nghiệm sáng tạo, trong đó Giáo dục lối sống (tiểu học), Giáo dục công dân (trung

học cơ sở), Giáo dục kinh tế và pháp luật (trung học phổ thông) là những môn học cốt lõi [4].

Mạch nội dung giáo dục công dân xoay quanh các mối quan hệ của con người với bản thân, với người khác, với cộng đồng, đất nước, nhân loại, với công việc và với môi trường tự nhiên; được xây dựng trên cơ sở kết hợp các giá trị truyền thống và hiện đại, dân tộc và toàn cầu; mở rộng và nâng cao dần từ tiểu học, trung học cơ sở đến trung học phổ thông [4].

Chương trình môn GDCD ở THPT hiện nay được cấu trúc thành 5 mạch nội dung chính (tương ứng với 5 phần) là (1) Công dân với việc hình thành thế giới quan, phương pháp luận khoa học; (2) Công dân với đạo đức; (3) Công dân với kinh tế; (4) Công dân với các vấn đề chính trị - xã hội và (5) Công dân với pháp luật.

Trên cơ sở chương trình GDCD cấp THPT hiện hành, tác giả đưa ra một số chủ đề tích hợp hoạt động trải nghiệm sáng tạo:

Chương trình môn GDCD cấp THPT	Nội dung	Chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo
Khối 10: (1) Công dân với việc hình thành thế giới quan, phương pháp luận khoa học; (2) Công dân với đạo đức	(1) Bài 4: Nguồn gốc vận động, phát triển của sự vật hiện tượng Bài 5: Cách thức vận động, phát triển của sự vật và hiện tượng Bài 6: Khuynh hướng phát triển của sự vật và hiện tượng (2) Bài 10: Quan niệm về đạo đức Bài 11: Một số phạm trù cơ bản của đạo đức Bài 12: Công dân với tình yêu hôn nhân và gia đình	Thiết kế các câu hỏi cho phần thi Rung chuông vàng về triết học thông qua bài 4, 5, 6. Xây dựng video tình huống thông qua nội dung bài 10, 11 về đạo đức lối sống hiện nay của học sinh THPT. Đóng vai tiểu phẩm về câu chuyện tình yêu của lứa tuổi học sinh.
Khối 11: (3) Công dân với kinh tế; (4) Công dân với các vấn đề chính trị - xã hội	(3) Bài 4: Cạnh tranh trong sản xuất và lưu thông hàng hóa Bài 5: Cung - cầu trong sản xuất và lưu thông hàng hóa (4) Bài 11: Chính sách tài nguyên và bảo vệ môi trường Bài 13: Chính sách giáo dục và đào tạo, khoa học và công nghệ, văn hóa	Tổ chức hoạt động dự án về vấn đề cạnh tranh không lành mạnh trong kinh doanh viên nay thông qua bài 4, 5. Tổ chức cuộc thi học sinh với vấn đề môi trường hiện nay. Tổ chức cuộc thi thuyết trình về vấn đề giáo dục, khoa học và công nghệ, văn hóa hiện nay.
Khối 12: Công dân với pháp luật	Bài 1: Pháp luật và đời sống Bài 2: Thực hiện pháp luật	Sân khấu hóa nội dung về pháp luật trong đời sống và việc thực hiện pháp luật hiện nay của học sinh.

3. Kết luận

Việc xây dựng chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo thông qua chương trình môn GDCD ở trường phổ thông hiện nay góp phần nâng cao chất lượng, hiệu quả dạy học cho học sinh THPT. Tuy nhiên, do chương trình môn GDCD ở trường THPT hiện nay được xây dựng theo định hướng nội dung nên việc thiết kế các chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo theo cách tiếp cận mới trên cơ sở một chương trình cũ đang gặp nhiều nhiều thách thức cả về lí luận và thực tiễn. Để việc xây dựng quy trình đạt được hiệu quả như mong đợi, bên cạnh việc nắm vững quy trình thiết kế các chủ đề hoạt động trải nghiệm sáng tạo, đòi hỏi

người GV bộ môn phải không ngừng tìm tòi, sáng tạo nắm vững và biết cách sử dụng linh hoạt các phương pháp/ kĩ thuật dạy học, đồng thời phải có năng lực phát triển chương trình để đáp ứng được các yêu cầu của thực tiễn dạy học không ngừng đổi mới. Việc gợi ý các chủ đề tích hợp hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong môn Giáo dục công dân ở trường THPT sẽ tạo nền móng cho việc thực hiện các nhiệm vụ thực tiễn đặt ra trong quá trình dạy học bộ môn. Với vai trò và vị trí môn học này, giáo viên dạy môn Giáo dục công dân có thể đảm nhận tốt dạy môn Hoạt động trải nghiệm sáng tạo ở nhà trường phổ thông hiện nay.

Tài liệu tham khảo

- [1] Vũ Đình Bảy (2012, chủ biên), Lí luận dạy học môn Giáo dục công dân ở trường trung học phổ thông, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2010), Giáo dục công dân 10,11,12, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [3] Bộ GD&ĐT (2015), Dự thảo chương trình giáo dục phổ thông tổng thể trong chương trình giáo dục phổ thông mới, Hà Nội.
- [4] Bộ GD&ĐT (2017), Dự thảo chương trình giáo dục phổ thông tổng thể trong chương trình giáo dục phổ thông mới, Hà Nội.
- [5] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2015), Tài liệu tập huấn dạy học tích hợp liên môn. Lĩnh vực khoa học xã hội (Dành cho CBQL và giáo viên trung học phổ thông), Hà Nội.
- [6] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2009), Hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp 10,11,12 sách giáo viên, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [7] Nguyễn Thị Liên (2016, Chủ biên), Tổ chức hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong nhà trường phổ thông, Nxb Giáo dục, Hà Nội.

INTEGRATING CREATIVE EXPERIENCE ACTIVITIES THROUGH CIVIC EDUCATION COURSES IN HIGH SCHOOLS

Abstract: Creative experience activities at all levels of education are of particular interest at present. The inclusion of this subject in teaching from level 1 to level 2 and level 3 has been under discussion with various opinions from educational experts, teachers, even students and parents. Among subjects at high schools, civic education has its contents so close to reality; therefore, civic education teachers can undertake creative experience activities. Realizing the importance of the civic education subject which is suitable for the promotion of learners' competences and qualities, this article delves into a small aspect, which involves the process constructing theme-based contents of creative experience activities through civic education courses at the high school level.

Key words: integrated; experience; creative; civic education; high school level.